

Toplu konut alanlarında simgesel performans sorunu

Onur KARAGENÇ*, S. Mete ÜNÜGÜR

İTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 80191, Taksim, İstanbul

Özet

Bu çalışma, simgelere bağlı olarak oluşan "anlam"ı irdeleyerek, toplu konut alanlarında simgesel performans sorununu irdelemeyi amaçlamaktadır. Çevrenin özellikleri algılanarak, birer simge halinde kullanıcıda anlam oluşturur. Çok sayıda kullanıcının yaşadığı toplu konut alanlarında, öznel nitelikler taşıyan anlamın belirlenmesini güçleştirmektedir. Yerleşim düzeni, yoğunluk, sahiplenme, mahremiyet, bakım ve güvenlik gibi konular toplu konut alanlarında simgesel performans sorunsalında belirleyici olarak ortaya çıkar. Çalışmada anlamın belirlenmesine yönelik bir model geliştirilmeye çalışılmıştır. "Hayata geçmeyen her bilginin doğruyla yanlış arasında bir yerde olduğu" düşüncesinden yola çıkarak, model çerçevesinde bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Uygulamanın sonuçları, kullanıcının simgelere dayanarak, yapılaşmış çevreyi nasıl anlamlandırdığının ve toplu konut alanlarında anlamı oluşturan simgesel unsurların bilinmesi açısından bulgular sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Anlam, kullanım sonrası değerlendirme (KSD), simge, toplu konut.*

The symbolic performance problem in mass housing settlements

Abstract

This study aims at to deal with the symbolic performance problem in the mass housing settlements by considering the "meaning" which appears depending on the symbols of the environment. The perceived characteristic of the environment becomes symbol, which constitutes the user's meanings. Symbol defines the meaning by expressing another thing except itself in user's mind. The user express himself by symbols at his home. Expression of self in the mass housing areas is rather difficult. Because of the meaning of something has subjective characteristics, so that determining the meaning of mass housing areas, where amount of people live are very arduous. Besides this, subjects like order of settlements, density, territory, privacy, well-kept and safety appear to be the determinants in the problem of symbolic performance in mass housing settlements. For this reason, a model has been tried to develop to determine the meanings in housing settlements. "An unconfirmed data is anywhere between true and false" conception is the starting point of the case study which has been realized. The case study concerns the evaluation of environment by its users. The obtained results enable to know the symbolic elements which constitutes the meaning and what user means of the environment. According to the results, it is seen that the symbolic elements of environment affect the user's meanings.

Keywords: *Meaning, post occupancy evaluation (POE), symbol, mass housing.*

*Yazışmaların yapılacağı yazar: Onur Karagenc. onurkaragenc@yahoo.com; Tel: (212) 285 71 54.

Bu makale, birinci yazar tarafından İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde tamamlanmış olan "Toplu konut alanlarında simgesel performansa yönelik kullanım sonrası değerlendirme modeli" adlı doktora tezinden hazırlanmıştır. Makale metni 21.01.2002 tarihinde dergiye ulaşılmış, 17.07.2002 tarihinde basım kararı alınmıştır. Makale ile ilgili tartışmalar 28.02.2003 tarihine kadar dergiye gönderilmelidir.

Simge kavramı ve işlevi

Simgeler toplumlar ve gruplar için kültür, gelecek, görenek, alışkanlıklar çerçevesinde bilindikler ve toplumun ya da grubun üyelerince de paylaşılır niteliktedir. Simgeler, toplumsal yapıyla da şekillenip çeşitlenirken; bireysel açıdan da farklılıklar gösterebilir. Simgeler, bireyin kişisel karakteristiğine bağlı olarak çeşitlenebilir; böylece bireyde farklı anlamlar oluşturabilir. Çünkü simgelerin esas işlevi anlam iletmektir.

Simge genel tanımlamayla algılayan bireyde kendinden başka birşeyi ifade eden ya da başka bir şeyin yerine geçen şey ya da nesne olarak tanımlanabilir (Hartshorne ve Weiss, 1960). Bu kapsamda kısaca tanımlanan ve işlevinden bahsedilen simge kavramının nasıl değerlendirileceği de önemli bir konudur.

Yapılaşmış çevrede simgeler, simgelerin anlam ileme süreci veya yapılaşmış çevrenin simgesel değeri, çevrenin simgesel performans değerini belirler. Bu bakımdan bir performans boyutu olarak ele alınabilecek olan yapılaşmış çevrenin simgesel yapısının bir değerlendirme yöntemiyle değerlendirilebileceği düşünülebilir. Ancak burada kritik bir nokta bulunmaktadır. O da simgesel performans boyutunun nicelden çok nitel değerleri içermesidir. Bu anlamda nicel değerler taşıyan diğer performans boyutları için kullanılacak bir yöntemin simgesel performansın değerlendirilmesi için kullanılması uygun olmayabilir. Öte yandan çalışmada yerleşime ait simgesel performansın değerlendirilmesinin kullanıcılar tarafından yapılması hedeflenmektedir. Bu nedenle de seçilecek yöntemin bu açıdan da etkin olması beklenmektedir.

Bu bağlamda; değerlendirmenin amaçlarına ve kapsamına göre birden fazla tekniğin bir arada uygulanmasını sağlayarak esnek bir yapı gösteren Kullanım Sonrası Değerlendirme (KSD), bu çalışmada da en uygun araç olarak görülmektedir.

Çalışma kapsamında değerlendirmenin doğru- dan kullanıcılar tarafından yapılması hedeflenmektedir. Ayrıca kullanıcılar tarafından yapılacak bir değerlendirme doğal olarak belirli bir kullanım sürecini kapsamaktadır. KSD sürecin-

de değerlendirilecek alanın belirli bir süre kullanılması gerekmektedir. Bu bakımdan da KSD tekniğinin temel olarak çalışma için uygun olduğu belirtilmelidir.

KSD çalışmalarında temel amaçlardan birisi, kullanıcı ihtiyaçlarının belirlediği performans standardı ile mevcut durumun karşılaştırılmasıdır (Preiser, 1988). Böylece uygulama alanının kullanıcı ihtiyacına ve hedeflenen erekilere uygun olup olmadığı saptanabilir. Saptama, kullanım sürecinde alanda meydana gelen değişimleri, kullanıma bağlı olarak gelişen işlevsel ve davranışsal örüntüleri, çevredeki mevcut yapıyı tespit etmeye dayanır. Saptama süreci çalışmanın amacına göre kullanıcılarla görüşme, gözlem, dokümantasyon, tespit gibi teknikleri kapsayabilir.

Değerlendirmenin temel olarak karşılaştırmaya dayandığı ve performans değerlendirmesinin de performans kriteri ile mevcudun karşılaştırılmasına bağlı olduğu bilinmektedir. İşlevsel, ekonomik ya da teknik performans boyutlarının niceliksel olarak değerlendirilebilmesi, bu performans boyutlarının somut değerlere dayanmasından ve değerlendirme için genel geçer kriterlerin olmasından dolayı mümkündür. Oysa, simgesel performans değerlendirmesi için mevcut bir değerlendirme kriterinin ya da standardının olduğu söylenemez (Pena ve Parshall, 1987). Bu nedenle çalışmada, kullanıcıların tamamen kendi algısal dünyalarında yapacakları öznel bir değerlendirme söz konusudur. Kullanıcının yapacağı bu öznel değerlendirmede amaç yapılaşmış çevredeki simgelerin kullanıcıda oluşturduğu anlamların bilinmesidir. Böylece yapılaşmış çevredeki simgesel unsurların bireyde hangi anlamları oluşturduğunun saptanmasıyla çevrenin simgesel değeri bilinebilir.

Yukarıda bahsedildiği gibi simgelerin değerlendirilmesi sürecinde etkenlerden biri çevre ve onun simgesel unsurlarıysa, diğeri de kullanıcının kendisidir. Kullanıcının bireysel özellikleri değerlendirme sonucunda yapılaşmış çevre hakkında edinilen anlamın kullanıcılar arasında farklılaşmasına neden olan unsurlardır. Bu nedenle homojen nitelikler gösteren kullanıcı grupla-

rının benzer değerlendirme sonuçlarına sahip olabileceği düşünülmektedir.

Yaşam çevresinde her şey birey için simge olabilir. Ancak bir nesnenin ya da şeyin simge olabilmesi için, temel olarak toplumda veya grupta paylaşılır nitelikte çeşitli anlamlar oluşturması ve kendinden başka bir şeyi anlatması gerekir (Rapoport, 1990). Simge kavramının temeli göstergelerde yatmaktadır. Bir gösterge yapı olarak bir gösteren ve gösterilenden oluşur (Saussure, 1966). Gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki işaret etme ve çağrıştırmaya şeklinde gelişebilir. Bir gösterge olarak konut işlevini işaret edebilir, güvenlik ve aile gibi kavramları çağrıştıracaktır. İşaret etme, tamamen biçimle işlev arasındaki doğrudan bağlantıdan kaynaklanmaktadır ve konut kavramı neredeyse her toplumda aynı anlamı işaret edebilir. Ancak çağrışımlarla oluşan anlamlar tamamen farklılaşabilir. Bu nedenle bir göstergede, gösteren ve gösterilen arasındaki bu ilişki düzeyi göstergenin boyutunu belirler. Yani, bir gösterge gösterene bağlı olarak sadece işaretsel seviyede bir gösterge halinde kalabilir ya da çok daha çeşitli anlamları çağrıştırarak simge boyutunu alabilir (Hartshorne ve Weiss, 1960). Dolayısıyla simgelere bağlı olarak oluşan çağrışımsal anlam genel olarak nesnenin araçsal kullanımının ötesinde ilettiği anlamları kapsar.

Simgelere bağlı olarak yapılaşmış çevrede anlamın oluşum süreci

Yapılaşmış çevredeki unsurların bir gösterge olduğu düşünülürse, bu unsurlara dayanarak kullanıcıda anlamın oluştuğu söylenebilir. Ancak yapılaşmış çevredeki göstergelerin tümünün kullanıcı için birer simgesel nitelik taşıdığını düşünmek yanlış olabilir. Bu nedenle yapılaşmış çevrenin özelliklerinden kimi işaretsel düzeyde anlam oluştururken, kiminin de kullanıcı için simge olduğu ve doğrudan çağrışımsal anlamı oluşturduğu söylenebilir. Ayrıca nesnenin yapısından kaynaklanan biçimde, kullanıcıda işaretsel anlama bağlı olarak bir simgesel anlamın geliştiği ya da anlamın sadece işaretsel düzeyde kaldığı da söylenebilir.

Buna göre kullanıcının çevre hakkında edindiği anlamın iki boyutta geliştiği düşünülebilir.

İşaretsel anlam olarak bahsedilen anlam çalışmada birincil hisler kapsamında somut anlam, çağrışımsal olarak gelişen anlam da ikincil hisler kapsamında soyut anlam olarak ele alınmıştır.

Yapılaşmış çevrenin algılanması çevrenin fiziksel özellikleri, bireyin zihninde onun algıladığı gibi öznel boyutlarıyla belirir. Bireyin algıladığı biçimde çevrenin nitelikleri birer gösterge olarak anlamlandırma sürecini başlatır. Çevrenin gerçek boyutları, aydınlık düzeyi, büyüklüğü, rengi, biçimi vb. bireyin algılamasından sonra geniş veya dar, aydınlık veya karanlık, büyük ya da küçük şeklinde somut anlamlara dönüşürken; soyut anlam düzeyinde de ferah ya da boğucu, neşelendirici veya iç karartıcı, karmaşık veya basit olarak anlamlandırılabilir.

Soyut ve somut anlamın belirmesinin hemen ardından çevreye ilişkin anlamın oluşacağı düşünülebilir. Ancak anlamı belirleyen bir diğer eleman da davranışsal boyuttur. Birey somut ve soyut anlama dayanarak önce davranışsal boyut çerçevesinde bir çıkarıma varır. Davranışsal boyutun belirleyicileri ise, mahremiyet, güvenlik, ait olma ve sahiplenme hisleridir. Yapılaşmış çevrenin fiziksel özelliklerine dayanarak edinilen soyut ve somut anlam kullanıcıda davranışsal boyuta ilişkin hisleri belirler. Bu hisler yardımıyla da kullanıcıda anlamın oluşması beklenir.

Ancak yapılaşmış çevrenin hangi özelliklerinin ya da yapısal niteliklerinin anlamı oluşturmada etkin olduğu da süreçte etkin unsurlardan biridir. Nitekim bu konuda yapılan çalışmalarda yapılaşmış çevrenin anlam oluşturan unsurlarını belirlemeye yönelik bazı çalışmalar da bulunmaktadır.

Bu konuda öne sürülen yaklaşımlar ağırlıklı olarak yapılaşmış çevre üzerinde durarak, anlamın doğrudan bu yönde geliştiğini öne sürmektedir. Bu çalışmada ise, çevre kadar kullanıcı özelliklerinin de önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, diğer yaklaşımlardan farklı olarak, sürecin kullanıcının da dahil edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Böylece, kullanıcı ve çevrenin etkileşimine dayanan bir yaklaşımın daha gerçekçi olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde, yapılaşmış çevrenin simgesel olarak kullanım sonrası değerlendirilebilmesine yönelik olarak geliştirilen yöntem bir model çerçevesinde sunulmaya çalışılacaktır.

Simgesel performansın toplu konut alanlarında değerlendirilmesi için önerilen yöntem

Yukarıda değinildiği gibi, kullanıcı ve çevrenin etkileşimine dayanarak geliştirilmeye çalışılan değerlendirme yöntemi bu iki unsurun niteliklerinin değerlendirmede etkin olduğunu öne sürmektedir. Bu amaçla çevreye ve kullanıcıya ilişkin niteliklerin bir sistematığe oturtulmasına gereksinme duyulmaktadır. Böylece, çalışmada önce kullanıcı nitelikleri, ardından da yapılaşmış çevre olarak ele alınan toplu konut alanlarında anlam oluşturabilecek nitelikler saptanmaya çalışılmıştır.

Kullanıcı niteliklerini yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, sosyo-kültürel yapı, sosyo-ekonomik yapı, geçmiş deneyimler, beklentiler, önyargılar, yaşam tarzı ve dünya görüşü belirleyebilir. Buna bağlı olarak da her kullanıcı diğerinden farklı anlamlar edinebilir.

Yapılaşmış çevrenin nitelikleri ise, çalışmada iki ana başlıkta ele alınmıştır. Bunlar genel yerleşim düzeni ve betimleyici düzendir. Genel yerleşim düzeni, yerleşimin düzeni ile ilgili olup,

- Yoğunluk
- Yapı nizamı
- Yükseklikler
- Doluluk-boşluk
- Kentsel donatılar
- Açık alanlar, kavşaklar, meydanlar
- Zemin yapı ilişkisi
- Blok girişleri
- Bitişler
- Yeşil alanlar
- Ulaşım

bileşenlerinden oluşur.

Betimleyici düzen ise, örüntü bütünü içinde yapıların ve yakın çevresinin niteliklerini saptamaya yöneliktir. Betimleyici düzen de

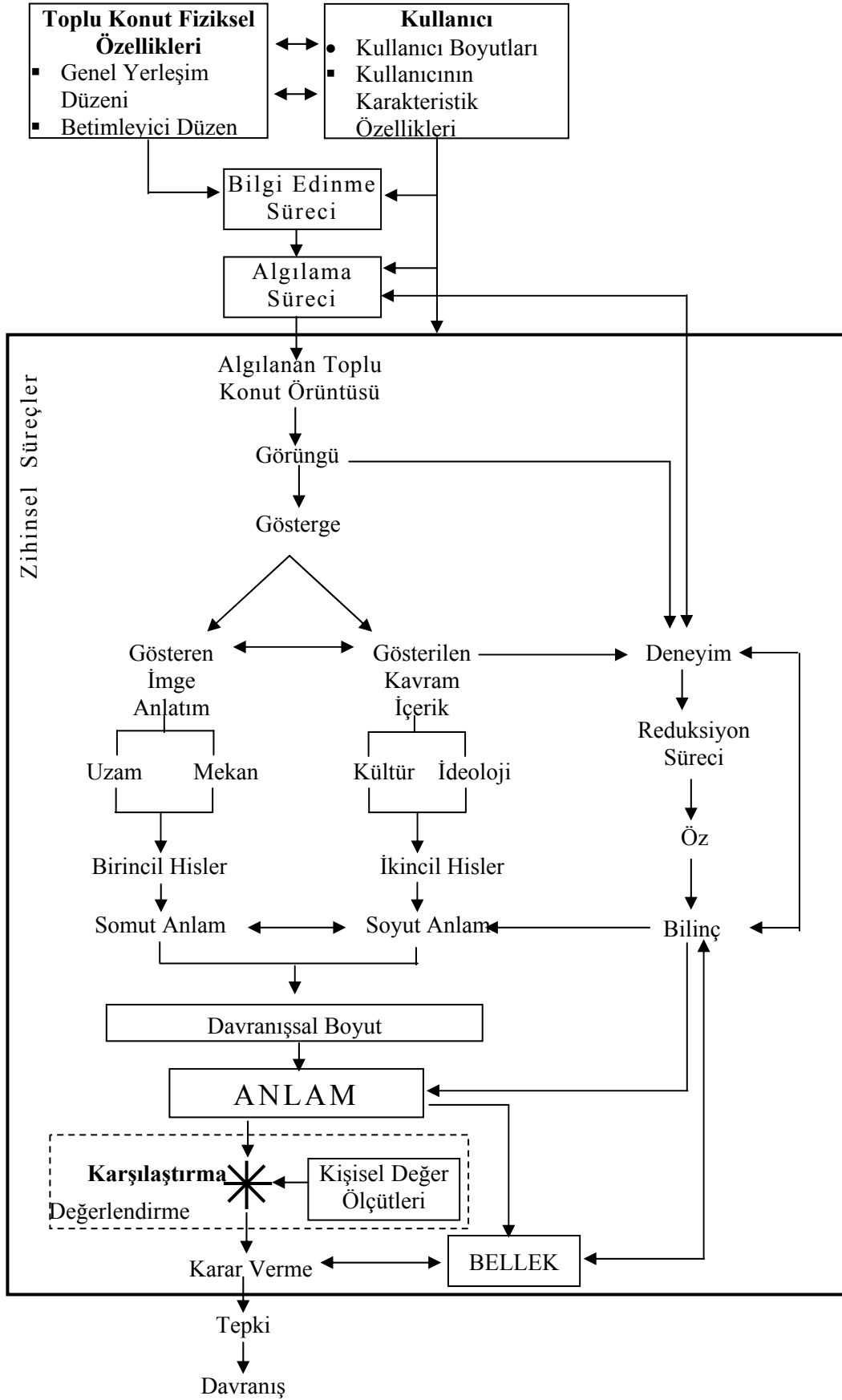
- Yapı yaşı (yenilik-eskilik)

- Büyüklük
- Biçim
- Kat sayısı
- Cephe düzeni
- Çatı, saçak örtüleri ve biçimi
- Malzeme
- Renk
- Doku
- Bakımlılık
- Peyzaj
- Koku, ısı, ses

bileşenlerinden oluşmaktadır.

Yerleşime ait bu unsurlar kullanıcı tarafından algılanarak birer gösterge halini alır ve anlamlandırma sürecini başlatır. Yukarıda bahsedilen bu süreç toplu konut alanlarının simgesel performansa yönelik olarak KSD kapsamında Şekil 1’de verilen biçimde bir model halinde ifade edilebilir.

Geliştirilen modelde kullanım süreci dahilinde, kullanıcı tarafından algılanmasıyla başlayan sürecin ardından, mevcut toplu konut örüntüsü gerçek boyutlarıyla kullanıcının zihninde belirir. Böylece anlamlandırma süreci başlar. Mevcut toplu konut örüntüsünün kullanıcının zihninde beliren hali modelde “Algılanan Toplu Konut Örüntüsü” olarak adlandırılır ve örüntüye ait algılanan nitelikler birer gösterge olarak sürece aktarılır. Böylece, çalışmanın üçüncü kısmında aktarıldığı gibi, anlamlandırma süreci kapsamında birincil ve ikincil hisler oluşur. Bu hisler davranışsal boyutu belirler ve buna dayanarak da kullanıcı mevcut örüntü hakkında bir anlama ulaşır. Ancak, anlamın edinilmesiyle süreç sona ermez. Kullanıcı yapılaşmış çevre hakkında edindiği anlamı öznel değerlendirme sürecine tabi tutar. Öznel değerlendirme sürecinde kullanıcı henüz edindiği anlamı daha önce edindiği ve belleğinde sakladığı anlamlar, kişisel değerler, beklentiler, önyargılar gibi kendine has kriterlerle karşılaştırır. Değerlendirme sürecinin sonunda, kullanıcı bir karara varır ve yapılaşmış çevreye karşı tepki geliştirir. Kullanıcının geliştirdiği tepki de onu bir davranışa yönlendirir. Bu sürecin sonunda kullanıcının davranışının gözlenmesiyle yapılaşmış çevrenin simgesel performansının değerlendirilmesi sağlanabilir.

Şekil 1. Toplu konut alanlarında simgesel performansa yönelik kullanım sonrası değerlendirme modeli holistik yapısı

Ayrıca, kullanıcının davranışı yapılaşmış çevreye karşı bir tepki olarak belirdiğinden, neden-sonuç ilişkisinde bir sebep olarak mevcut ürün-tünün bir sonuç olarak davranışı belirlediğinden yola çıkarak, davranışın gözlenmesiyle elde edilen verilerin tasarıma geri besleme olarak aktarılabilceği de düşünülmektedir.

Yöntemin uygulanması

Önceki bölümlerde geliştirilen Toplu Konut Alanlarında Simgesel Performans Değerlendirme Sürecinin kuramsal yapının, bir alan çalışması ile sınanması kuram-kılgı birliği bağlamında gerekli görülmüştür. Alan çalışması, uygulama alanı olarak belirlenen Adana Yüreğir Serinevler Toplu Konut Alanında gerçekleştirilmiştir. Toplu konut üretiminde önemli atılımların yaşandığı Adana'da toplu konut alanları irdelenerek, Yüreğir Serinevler Toplu Konut Alanı uygulama alanı olarak seçilmiştir (Tablo 1), (Şekil 2), (Şekil 3).

Yaklaşık 1500 konutun bulunduğu yerleşimde, öncelikle araştırmacı tarafından mevcut durum saptanmış, çevrenin genel yerleşim düzeni ve betimleyici düzenine ilişkin nitelikleri belirlenmiştir. Bunu yaparken, planlama ile mevcut durum arasındaki farklılıklar da saptanmış, kulla-

nım sürecine bağlı olarak ortaya çıkan değişimler de tespit edilmeye çalışılmıştır (Şekil 4).

Araştırmacı tarafından yerleşimin fiziksel özelliklerini ve kullanım sürecinde planlamadan farklı olarak meydana gelen değişimleri tespit etmek için, dokümantasyon, gözlem ve tespit tekniklerinin yanısıra; kullanıcılar tarafından yerleşimin fiziksel özelliklerine dayanarak simgesel yapısının değerlendirilmesi de yapılmıştır. Çalışmanın en önemli evresi olan kullanıcıya ait anlamlara ulaşmak için de sıfat çiftlerinden oluşturulmuş anlamsal farklılık skalaları kullanılmıştır.

Çalışmada örneklem grubu katmanlı olarak belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun için plan tipi, kat yüksekliği ve yapı nizamı açısından farklı blok tipleri tespit edilmiştir. Böylece, yerleşimdeki blok tipleri ve sayısına, farklı blok ve plan tiplerindeki toplam konut sayısına göre her blok tipinde uygulanacak soru formu sayısı belirlenmeye çalışılmıştır.

Örneklem aralığı uygulamada 10 olarak belirlenerek, 150 soru formunun uygulanmasına karar verilmiştir. Her blok tipine ait soru formları da kura çekilerek uygulanmıştır.

Tablo 1. Toplu konut alanlarının karşılaştırmalı tablosu

	Yapım Yılı	Blok Sayısı	Konut Sayısı	Sosyal Donatılar	Kentsel Donatılar	Peyzaj	Yeşil Alan
Kuzey Adana Toplu Konutları	1999	25+123	1200	Yok	Yok	Yok	Yok
100. Yıl Konutları	1989	273+730	3800	2 çocuk parkı, 2 ilkokul, çarşı	Yetersiz	Yetersiz	Yok
Belediye Evleri	1989	100 (4kt) 100 (3 kt) 50 (2 kt)	1600	3 çocuk parkı, 1 ilkokul, çarşı	Yetersiz	Yok	Yok
2000 Evler	1987	250	2000	Çarşı, ilkokul	Yok	Yok	Yok
Yüreğir Toplu Konutları	1997	42	1566	Sağlık tesisi, çocuk parkı, lise, ilkokul, açık ve kapalı spor tesisi (inşa halinde)	Yetersiz	Yetersiz	Yok
Adana Deprem Evleri	2000	400	3200	Yok	Yok	Yok	Yok

Şekil 2. Adana Yüreğir toplu konut alanından bir görüntü

Elde edilen veriler SPSS 9.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Alan çalışmasında, hazırlanan soru formu yardımıyla kullanıcıdan ilgili veri toplanmaya çalışılmıştır. Soru formu beş soru grubundan oluşmaktadır. İlk soru grubu kullanıcıya ilişkin nitelikleri saptamaya yöneliktir. Bu soru grubu açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşturulmuştur.

İkinci, üçüncü ve beşinci soru grubu ise anlamsal farklılık skalalarından oluşmaktadır. Değerlendirme ağırlıklı olarak kullanıcı yargılarına dayandığından; anlamsal farklılık skalaları bu konuda etkin bir araç olması nedeniyle tercih edilmiştir.

Yapılaşmış çevrenin yukarıda belirlenen bileşenleri doğrultusunda ikinci soru grubu yapılaşmış çevrenin kullanıcıda oluşturduğu somut anlamın belirlediği birincil hisleri, üçüncü soru grubu da çağrışımsal yani soyut anlamın belirlediği ikincil hisleri saptamaya yöneliktir.

Dördüncü soru grubuysa, açık uçlu sorulardan oluşmuştur ve davranışsal boyut kapsamında kullanıcıda mahremiyet, sahiplenme, güvenlik ve ait olma hislerinin belirlenmesi ile ilişkilidir. Soru formunda son soru grubu olan beşinci soru

grubu da anlamsal farklılık skalalarından oluşmuş ve kullanıcıda yapılaşmış çevrenin oluşturduğu nihai anlamı saptamaya yöneliktir.

Sonuçlar

Uygulamanın ardından yapılan değerlendirme sonuçlarına göre, alt ve orta gelir grubuna dahil olan kullanıcılar yerleşimi somut anlam kapsamında dar (%38), yüksek (%54), sık (%42), oldukça tekdüze (%40), pis (%35.3), oldukça kalabalık (%44.7), oldukça açık (%44.7), oldukça hareketli (%42), gürültülü (%46.7), oldukça renkli (%52.7), oldukça sade (%62.7), oldukça yoğun (%55.3) ve kuru (%52.7) bulunmaktadır (Tablo 2).

Soyut anlam düzeyinde ise yerleşim, düzensiz (%35.3), oldukça ferah (%58), oldukça basit (%68), oldukça uyumlu (%66.7), oldukça itici (%46), bakımsız (%54.7), sıradan (%46), kontrolsüz (%40), oldukça hoş (%54.7), oldukça vatsat (%82), oldukça yeni (%72), oldukça neşelendirici (%32.7), oldukça demode (%50.7) bulunmuştur (Tablo 3).

Davranışsal boyuta ilişkin sonuçlar incelendiğinde ise, denekler ağırlıklı olarak mahremiyet ihtiyacının karşılanmadığını (%56), çevrede

Şekil 3. Adana Yüreğir Serinevler toplu konut alanının tasarlanan genel yerleşim düzeni.

Şekil 4. Adana Yüreğir Serinevler toplu konut alanının genel yerleşim düzeninin analizi.

Tablo 2. Somut anlam kapsamında birincil hislere ait sıfat çiftlerinin sıklık dağılımları

	çok 3 (%)	2 (%)	oldukça 1 (%)	oldukça 1 (%)	2 (%)	çok 3 (%)	
geniş	0.7	12	30	10.6	38	8.7	dar
yüksek	17.3	54	24	4.7	0	0	alçak
sık	4	42	30.7	20	3.3	0	seyrek
çeşitli	0	4.7	16	40	39.3	0	tekdüze
temiz	0	2	32	24	35.3	6.7	pis
kalabalık	4	20.7	44.7	25.3	5.3	0	tenha
açık	0.7	8.7	44.7	14.6	31.3	0	kapalı
hareketli	1.3	14.7	42	30.7	11.3	0	duragan
sessiz	0	2.7	24	18	46.7	8.6	gürültülü
renkli	0	5.3	52.7	26.7	13.3	2	renksiz
süslü	0	0.7	14	62.7	22	0.6	sade
yoğun	2.,7	16	55.3	24	2	0	yoğun değil
yeşil	0	1.3	25.3	18.7	52.7	2	kuru

Tablo 3. Soyut anlam kapsamında ikincil hislere ait sıfat çiftlerinin sıklık dağılımları

	çok 3 (%)	2 (%)	oldukça 1 (%)	oldukça 1 (%)	2 (%)	çok 3 (%)	
düzenli	0	0.7	32.7	26.7	35.3	4.6	düzensiz
ferah	0.7	8.7	58	22	10.6	0	boğucu
karmaşık	0	3.3	20.7	68	7.3	0.7	basit
uyumlu	0	3.3	66.7	20.7	9.3	0	uyumsuz
çekici	0	1.3	40	46	12.7	0	itici
bakımlı	0	0.7	22.6	19.3	54.7	2.7	bakımsız
özgün	0	1.3	19.3	32	46	1.4	sıradan
kontrollü	0.7	0.7	28.6	27.3	40	2.7	kontROLSÜZ
hoş	0	1.2	54.7	28.7	14.7	0.7	hoş değil
lüks	0	6	0	82	11.3	0.7	vasat
yeni	0	1.3	72	22.7	4	0	eski
neşelendirici	0	4	50	32.7	12.6	0.7	iç karartıcı
moda	0	2.7	32.6	50.7	13.3	0.7	demode

sahiplendikleri yer olmadığını (%50.7), çevreyi güvenli bulmadıklarını (%62) belirtmiştir. Deneklerde ait olma hissi (%50) tam olarak yarı yarıya çıkmıştır (Tablo 4). Sonuçta deneklerde oluşan anlama bakıldığında yerleşimin oldukça yaşanabilir (%76.7), oldukça kalitesiz (%42), oldukça mutluluk veren (%60), oldukça değerli (%55.3), oldukça iyi (%72) şeklinde anlamlandırıldığı saptanmıştır (Tablo 5).

Bu sonuçların yanında, seçilen sıfat çiftlerine dayanarak yapılaşmış çevrenin niteliklerinin an-

lamlandırma sürecinde birbirleriyle olan ilişkileri görülmüştür. Birincil hisler kapsamında ele alınan sıfat çiftleri ikincil hisleri çağrıştırırken, yapılaşmış çevreye ait hangi niteliklerin bir sonraki süreçte hangi anlamların belirleyicisi olduğu da tespit edilmiştir. Örneğin, çevrenin algılanmasıyla birincil hisler kapsamında geniş ya da dar olarak anlamlandırılması; ikincil hisler kapsamında düzenli-düzensiz, kontrollü-kontROLSÜZ, hoş-hoş değil şeklinde anlamlandırılmasına neden olduğu değerlendirme sonucunda ortaya çıkmıştır.

Tablo 4. Davranışsal boyuta ait cevapların sıklık dağılımları

	evet (%)	hayır (%)
Mahremiyet ihtiyacının karşılanması	44	56
Ait olduğunu hissetme	50	50
Sahiplenilen yer olması	49.3	50.7
Çevreyi güvenli bulma	38	62

Tablo 5. Anlama ilişkin sıfat çiftlerinin sıklık dağılımları

	çok 3 (%)	2 (%)	oldukça 1 (%)	oldukça 1 (%)	2 (%)	çok 3 (%)	
yaşanabilir	0	1.3	76.7	10.7	11.3	0	yaşanamaz
kaliteli	0	2	37.3	42	18.7	0	kalitesiz
mutluluk veren	0	2.7	60	26	11.3	0	mutsuzluk veren
değerli	0	2.7	55.3	33.3	8	0.7	değersiz
iyi	0	2	72	20	4.7	1.3	kötü

Buna göre, yapılaşmış çevrenin kullanıcı tarafından algılanmasıyla başlayan süreç sonunda, kullanıcının çevrenin niteliklerine bağlı olarak çevre hakkında bir anlama ulaştığı açıktır. Bu kapsamda, çevrenin somut niteliklerinin kullanıcıda soyut anlama ulaşması süreci irdelenerek, çevrenin hangi niteliklerinin kullanıcıda nasıl simgelleştiği ve anlamı oluşturduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Böylelikle, geliştirilen model yardımıyla simgesel unsurların öznel değerler taşımalarına rağmen; nasıl değerlendirilebileceği konusuna ışık tutulduğu söylenilebilir.

Soyut kavramlara dayanan değerlendirme süreci sonunda, yaşam çevresinde simgesel unsurların varlığı ve niteliğinin ne denli önemli olduğu da elde edilen sonuçlar arasındadır. Bu nedenle, yapılaşmış çevrede olumlu simgesel değeri olan unsurların tasarım ve uygulamada yer alması gerektiği de açık bir şekilde belirmektedir. Bu bakımdan çalışmanın sonuçlarının, mevcut örüntünün olumlu ve olumsuz simgesel yapısının saptanmasıyla elde edilen verilere dayanarak tasarıma geri besleme olarak aktarılmasıyla, gelecekte inşa edilecek toplu konut örüntülerinin

simgesel performans değerinin olumlu yönde geliştirilmesine katkıda bulunulabileceği düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Hartshorne C. ve Weiss P., (1960). *Collected Papers of Charles Sanders Peirce*, 1, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Karagenç O., (2002). Toplu Konut Alanlarında Simgesel Performansa Yönelik Kullanım Sonrası Değerlendirme Modeli, *Doktora tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pena W. ve Parshall S., (1987). *Problem Seeking, an Architectural Programming Primer*, AIA Press, Washington.
- Preiser W. F. E., Rabinowitz H. Z. ve White E. T., (1988). *Post Occupancy Evaluation*, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Rapoport A., (1990). *The Meaning of the Built Environment: a Nonverbal Communication Approach*, University of Arizona Press, USA.
- Saussure F., (1966). *Course in General Linguistic*, Çev. Bally C., Sechehaye A., Riedlinger A., Mc Graw Hill Book Co., New York.